

Leedu esimene nõukogulik ballett

Riiklikus Akadeemilises Ooperi- ja Balletiteatris «Estonia» jõuab peatselt lavale leedu helilooja J. Juzeliunase ballett «Mere kaldal», mille «Estonias» lavastab Leedu NSV ooperi- ja balletiteatri peaballettmeister ja balleti libreto autor V. Grivickas. Leedu esimese nõukoguliku balleti tutvustamiseks avaldame järgnevalt Leedu NSV Riikliku Akadeemilise Ooperi- ja Balletiteatri dirigendi Algidras Kalinauskase artikli.

Dramaturgiline žanr — ooper ja ballett — oli Leedu heliloojate loomingu pikema aja vältel mahajäänud ala. Ot-singud ja katsetused kestsid kaua. Kuid aastaid võis üksnes J. Pakalniuse balletti «Mõrjsja» pidada positiivseks saavutuseks leedu algupärase balletilavastuste osas. Noore helilooja J. Juzeliunase balleti «Mere kaldal» tähtsust kriipsutavad alla selle teose voorused: kaas-aegne teema, mis jutustab kolhoosikorra jõust ja sotsialistliku ülesehitustöö paatosest Nõukogude Leedus, balleti muusikalise keele selgus ja rahvalikkus.

Balleti «Mere kaldal» tegevus toimub sõjatuules rängalt kannatanud Nõukogu-de Leedu ühes mereäärse kalurikülas, mille elanikud äsja on ühinenud kaluri-kolhoosi. Ühine töö liidab kõiki, alates noorest energilisest brigadirist Jonisest ning lõpetades vana Narunasega, kes remondib pommitamise läbi kannatanud kalalaevu. Keskne kuju selles pulbitsevas ülesehitustöös on Marius, Nõukogu-de armeest demobiliseeritud võitleja, kes nüüd on tagasi saabunud oma kodukülla. Tema algatusel ehitatakse kalurikülalla ajakohase varustusega sadamat ja tuletorni.

Ehitustööd lähenevad edukalt lõpule, kuid nõukogude korrale vaenulikud elemendid, kalurikolhoosi pugenud kulak Krezas ja tema käsilased ei maga. Kalurikolhoosi loomise algpäevil (I vaatuses) lepivad nad veel vähemate vargustega ja ühlsvara omastamisega, kuid nõuko-gude inimeste töö ulatuse laienedes suurenevad ka vaenlaste kavad. Nende ees-märk on lõhkuda üha tugevnevat kolhoosikollektiivi, milleks nad ei kohku tagasi mingitest alatustest. Tänu nõuko-gude inimeste valvsusele paljastatakse nurjatud kahjurid.

Balleti finaalks on uue elu ehitajate võit. Marius ja tema armastatu, kaur-nitar Kaste, peavad pulmi. Samal ajal jõuavad vastvalminud sadamasse uued traallaevad ning neid kohale toimetanud külalised vennasvabariikidest. Algab rõõmus rahvapidu.

Libreto autor V. Grivickas arendab sžžeed kaasakiskuvalt, dramaatiliselt ja

Helilooja Julius Juzeliūnas

vastavalt balleti spetsiifilistele nõuetele. Teoses hargneva Marluse — Kaste — Jonise armastuskonflikti ümber kesken-dub kogu balleti tegevus, tulevad ilmi-siks peategelaste iseloomud.

Mariuse kujusse on keskendunud nõu-kogude inimese paremad iseloomujoone-d: energilisus, otsustavus, piiritu andumus kollektiivsele üritusele. See peen-tundeline inimene oskab armastada sõpru ja vihata vaenlasi. Kaste on liht-ne, tagasihoidlik tütarlaps, aus ja kohusetruu töötaja. Armastades truult Mariust andub ta samaaegselt kogu südamega ühistööle kalurikolhoosis. Brigadir Jonise kujus lahendatakse teose üks tähtsamaid probleeme — kollektiivi üksiku liikme vahekorda kollektiiviga. Jonis armastab Kastet, kuid too ootab truult oma Mariust. Piineldes armuka-dedusvalus eemaldub Jonis vähehaaval kollektiivist ja tööst, kui selle etteotsa asub Marius. Jonis hülgab töö ja keeldub minemast merele. Ühel tormisel ööl, kui nurjatud kahjurid kustutavad tuletorni, et hukutada merelt kojupöördu-vaid kalureid, ärkas Jonise südametun-nistus. Jonis hakkab ebavõrdses võit-luses rahva vaenlastega, kuid tuletorni latern süttib taas ja kalurid jõuavad õnnelikult randa.

Palju teravmeelsust sisaldavad kaluri-te One, Vitase, Mikise ning kaluriar-telli lõbusa arveametniku Pliaugose ja tema naise osad, mis altavad veelgi il-mestada tegevuse põhiideed ja mitme-kesistada sžžeed.

Balleti «Mere kaldal» muusika on loo-nud noor leedu helilooja Julius Juzeliū-nas. Ta on pärit töölisperekonnast, muusikalise hariduse omandas sõjajärg-setel aastatel Vilniuses ning lõpetas see-järeil Leningradi Riikliku Konservatoo-riumi aspirantuuri. Tema senised silma-palstvamad teosed on II sümfonia, Nõukogude Leedu 10. aastapäevale pühendatud heroiline poeem ja ballett «Mere kaldal».

J. Juzeliūnase muusika on realistlik, harmoonilises kooskõlas laval areneva tegevusega ja teose tegelaste hingeela-mustega. Tema muusikas esineb sügavat dramatismi kõrvuti õrna lüürikaga. J. Juzeliūnase muusika eriti väärtuslikuks jooneks on selle ere rahvuslik koloriit. Suurte vene klassikute eeskuju järgides toetub helilooja igati leedu rahva rik-kalkule folkloorile, valades rahvaviisi-de omapära klassikalistesse vormidesse. Rahvaviise kasutades ei lähene J. Juzeliūnas nendele kui muutumatutele arhi-ivimaterjalidele, vaid põimib nelsse va-bak kaasaeget sisu.

J. Juzeliūnase muusika haarab kuula-jat oma jõulisusega juba balleti sisse-juhatuses esimestest akordidest. Metsa-serval kõlab Mariuse teema, lai ja või-mas nagu meri, mille lainetega võitlevad kalurid. Selle teema aluseks on võetud leedu rahvalaulu «Mere ääres asub Pa-langa linnake» viis. Järgneb kalurite teema, mis sisaldab Kaste armastust väljendava lüürilise meloodia.

Juba sissejuhatuses tutvustatakse vaa-tajat teose muusika põhiideega. Balleti tegevuse arenedes kasutab autor põhilist muusikalist juhtmotiivi, seda vabalt kujundades ning kohandades dramaatilise tegevuse keskkonnaga ja tegelaste elamu-stega. Igati õnnestunud on heliloojal ka ulatuslikud sümfoniilised episoodid, mis tugevdavad sündmustiku põhiideed.

Balleti orkestratsioonis on suurepära-selt rakendatud instrumentide võimalusi niihästi soolodena kui ka pilligruppide-na. Oskuslike orkestratsioonefektidega on saavutatud muusika erakordne vär-virikkus.

Loodame siiralt, et leedu esimene nõu-kogulik ballett leiab hea vastuvõtu ka eesti teatrisõpradelt.

A. KALINAUSKAS